

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

Varautumisvelvollisten laajentaminen valmiuslain nojalla on tervetullut asia. Varautumisvelvollisten lukumäärällinen lisäys tulee näkymään tulevaisuudessa myös Pelastusopiston varautumiskoulutuksen laajempaan kohderyhmään.

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

Valmiuslakiin selkeästi esille nostettuna vakavien häiriötilanteiden huomioiminen ja kaikissa olosuhteissa edellytetty lakiin perustuvien tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen on erittäin tervetullut lain tekstin muotoilun uudistus.

Valmiussuunnitelmassa vaadittavat vähimmäisvaatimukset ovat hyvä ja tarpeellinen lisäys, jolloin suunnitelmiin saadaan enemmän työkalumaisuutta. Lisäksi vaatimus varautumisvelvollisen organisaation riskien arvioinnista sekä henkilöstön perehdyttämisestä ovat hyviä ja tarpeellisia lisäyksiä.

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Tilannekuvan ylläpitämistä koskevat säännökset ovat myös erittäin tärkeä uudistus valmiuslaissa.

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

Vaikuttaa toimivalta kokonaisuudelta. Nykyisen lain 3 §:n päällekkäisyys poikkeusolojen määritelmien 3 ja 6 kohdan osalta poistuu.

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Koko 4 luku on hyvin muotoiltu ja tarpeellinen kansallisen tason johtamisjärjestelmän selkiinnyttäjänä.

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

34 § julkisen hallinnon tiedonhallinnan turvaaminen on tervetullut lisäys. Sopimusperusteisuutta tulee korostaa myös uusissa palvelujen hankinnoissa.

6. luvun viestintään liittyvä 35 § on perusteltu lisäys. Myös muut valmiuslaissa esitetyt lisäykset tai uudistukset poikkeusolojen viestintään liittyen ovat hyviä ja perusteltuja.

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Lähtökohtaisesti 7 luvussa on tunnistettu riittävän ja osaavan henkilöstön saatavuus ja saatavuuden ennakointi kaikissa turvallisuustilanteissa entistä laajemmin. On hyvä, että työvoiman saatavuutta ei esitetty valmiuslaissa säädellä poikkeusoloperusteisesti vaan ao. säännökset voidaan ottaa käyttöön missä tahansa esitetyn lain 11 §:n mukaisessa poikkeusolossa.

41 § vuosilomalain säännöksistä poikkeamisen osalta on tunnistettu kriittisiä toimialoja. Näistä kuitenkin puuttuu esimerkiksi varhaiskasvatus, jonka palvelutuotanto on turvattava poikkeusoloissa, jotta muita kriittisiä palveluita voidaan tuottaa täydessä laajuudessa (esim. pelastustoimi, hätäkeskustoiminta, terveydenhuolto).

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

44 § sosiaalihuollon henkilöstön työvelvollisuus on tarpeellinen lisäys valmiuslaissa. Sosiaalihuollon henkilöstöllä on merkittävä rooli esimerkiksi sosiaali- ja kriisipäivystyspalveluiden tuottajana, sekä mahdollisten evakuoitakeskusten palveluiden järjestäjänä.

Myös se, että työvelvollisuus koskisi kaikkia poikkeusoloja, on tarpeellinen lisäys.

Työvelvollisuuden rajaaminen siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö on toiminut kuluneen viiden vuoden aikana niissä tehtävissä, edistää se asiakas- ja potilasturvallisuutta myös poikkeusoloissa. Tämän lisäksi on tarpeen varmistaa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön riittävä toimintakyky tehtävän hoitamiseksi.

45 § väestönsuojelutehtävien suorittamisvelvollisuuden osalta voisi olla tarpeen tarkastella myös siviilipalveluslain soveltamista (9 luku, Ylimääräinen palvelus ja palvelus liikekannallepanon aikana).

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Kaikki 11 luvun säännökset ovat perusteltuja. Hyvä että niissä huomioidaan voimassa olevaa valmiuslakia laajemmin myös Poliisin, Rajavartiolaitoksen ja hyvinvointialueiden mahdollisia lisäresurssitarpeita erilaisissa poikkeusoloissa.

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

101 § opetustoiminnan ja kasvatuksen järjestämistä koskevat muutokset: Ehdotus ei huomioi erityistä tukea tarvitsevia oppivelvollisia (esim. pidennetty oppivelvollisuus). Heidän kohdallaan etäopetukseen siirtyminen voi käytännössä olla hyvin haastavaa, jolloin yhdenvertainen oikeus saada opetusta vaarantuu.

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

On erittäin tervetullut ehdotus varmistaa ja turvata julkisen hallinnon rahoitusta poikkeusoloissa, säätämällä majoituspalvelujen hintasääntelystä. Tällä varmistettaisiin, ettei majoitusten hintatasot majoituspalveluissa suhteettomasti kasvaisi kriisin keskellä. Kustannukset kun lopulta kohdentunevat yhteiskunnan maksettaviksi.

Ehdotetut pykälät, 104§ ja 105§, tarkoittaisi käytännössä, ettei yksittäisiä normaalin asuinhuoneiston, kuten omakoti-, rivitalo tai kerrostalossa olevien tyhjiä asuinhuoneiden luovuttaminen asuinkäyttöön sitä poikkeusolotilanteessa tarvitsevalle olisi mahdollista, koska vain sellaisen huoneiston haltija, jonka huoneiston yhteydessä on omalla sisäänkäynnillä olevia ylimääräisiä asuinhuoneita, velvollinen ilmoittamaan kyseiset huoneet asuntokannan säännöstelyviranomaiselle. Tällöin velvollisuus luovuttaa asuinhuone asunnossa koskee lähinnä vuokrauskäytössä olevia huoneistoja tai suuria omakotitaloja, joissa on oma erillinen sisäänkäynti. Ei siis vakituisia asuinhuoneistoja tai huoneita, joissa normaalisti vain yksi sisäänkäynti huoneistoon tai asuntoon. On syytä miettiä tarkoin, aiheuttaisiko laaja mittainen väestön evakuointi tilanteen, jossa asuinhuoneita ei olisi riittävästi reservissä sitä tarvitseville.

Pykälä 108 § ehdotus on tervetullut, jotta vuokranantaja saa ensi sijassa mahdollisuuden turvata oman läheisensä tai perheenjäsenensä majoittumistarpeen ennen ulkopuolisen majoittamista.

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kielto) koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

124 §:n mukaisesti (polttoaineiden saannin varmistaminen tietyille viranomaisille tai tiettyyn toimintaan) Huoltovarmuuskeskuksen integroiminen säännöstelyn kirjanpitoon on järkevää, koska HVK:lla on muutoinkin tehtävänä varmistaa polttoaineiden riittävyys. Elinvoimakeskuksen rooli myöntää ostolupa maa-, kala-, ja metsätalouden osalta on myös tervetullut, jotta säännöstelyn ohjaus menee hallinnonaloittain oikean viranomaisen kautta.

125 §:n mukaisesti Elinvoimakeskus vastaa muusta polttoaineiden säännöstelyn täytäntöönpanosta ja säännöstelyn valvonnasta. 126§ (Energian kaupankäynti- ja hintasääntely), jossa Energiavirasto valvoo velvoitteen noudattamisesta sähkö-, kaasu- ja kaukolämpömarkkinoilla ja Elinvoimakeskus velvoitteen valvonnasta muilla markkinoilla voi aiheuttaa tilanteen, jossa epäselvyyttä voi tulla yhdenmukaisen velvoitteen valvonnassa. Olisiko yksi selkeä toimija selkeämpi ratkaisu?

127 §:n mukaisesti (Sähkön toimituksen keskeyttäminen tai sähkön käytön kieltäminen) on ensisijaisen tärkeää ennalta määritellä ne kohteet, jotka ovat laissa tarkoitettuja maanpuolustuksen, muun yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömiä toimintoja, huoltovarmuuden tai väestön perustarpeiden kannalta välttämättömiä. Soveltuva toimija tähän määrittelyyn voisi olla Energiavirasto.

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Kokonaisuus vaikuttaa hyvin perustellulta ja harkitulta.

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Pykälät 138 ja 140 nähdään tarpeellisina ja hyvinä lisäyksinä esitettyyn valmiuslakiin. Pykälässä 139 esitetty soveltamisalan laajentaminen maatalouskasvien kylvösiemeniin ja siemenperunoihin nähdään myös tarpeellisena.

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Rakentamisen säännöstelyn ohjaaminen valmiuslaissa katsotaan tarpeelliseksi. Huomiota pyydetään kiinnittämään tilanteisiin, joissa 108 § mukaisesti irtisanotaan vuokrasopimus tilanteessa, jossa oman talon rakentaminen on vuokralaisella kesken. Luonnollisesti tällainen rakennushanke on yksilölle kriittinen ja mahdollisesti välttämätön perheen asuinjärjestelyjen turvaamiseksi.

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

Ei lausuttavaa.

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Pykälä 153 selkiinnyttää hyvin tämänhetkisten säädösten aiheuttamaa epätietoisuutta siitä missä menee hyvinvointialueen ja kunnan välinen vastuuraja väestönsiirtotilanteissa.

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

Ei lausuttavaa.

Säätämisyjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

Turvallisuusympäristön muutokset voivat olla nykyään hyvinkin nopeita. Kaikkia ja vielä tuntemattomia uhkia ei kyetä ennalta riittävän kattavasti tunnistamaan, että ne kyettäisiin huomioimaan ennakoivasti nyt uudistettavassa valmiuslaissa. Tätä taustaa vasten olisi perusteltua, että valmiuslaki voitaisiin säätää tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Tämä voisi mahdollistaa myöhemmin todennäköisten valmiuslain muutos- ja täydennystarpeiden säätämisen myös tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä, mikä helpottaisi ja nopeuttaisi valmiuslain ajantasaisena pitämistä.

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

Luonnoksessa mahdollisimman seikkaperäisesti selitetyt kokonaisuudet esimerkkeineen, helpottavat lain tulkitsemista vuosienkin päästä.

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

Valmiuslain uudistaminen on ehdottomasti tarpeen. Laki olisi hyvä saattaa huolellisesti valmisteltuna mahdollisimman pian eduskunnan käsittelyyn, jotta se myös voitaisiin saattaa voimaan viivytyksettä.

Keskeiset uudistuksessa esitetyt säännösratkaisut vaikuttavat vastaavan laajasti voimassa olevan valmiuslain osalta Pelastusopiston varautumiskoulutuksissa keskustelua ja epäselvyyttä herättäneisiin kysymyksiin. Uudistettavat ja lisätyt säännökset ovat siten hyvinkin perusteltuja. Esitys valmiuslaiksi myös selkiinnyttää paljon keskustelua aiheuttanutta epäselvyyttä erityisesti kuntien ja hyvinvointialueiden vastuurajoissa.

Lausuntoa valmisteltaessa emme havainneet voimassa olevasta valmiuslaista uudistuksessa poistettavia kohtia, joita pitäisi palauttaa mukaan uuteen valmiuslakiin.

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

Ei lausuttavaa. Olisi kuitenkin hyvä saada tieto piakkoin siitä, meneekö hallituksen esitys vielä tulevalle eduskunnalle käsiteltäväksi.

Ervasti Siiri
Pelastusopisto